

vágya, amely a társaséletnek egészen más jelleget adhat. Ezeknek a tömegeknek a lázadása nem az lesz, amelyet Ortega leír, hanem ez: a tömegek vágya, hogy a kultúra magasabb fensíkjaira emelkedjenek. (*Julian Izquierdo Ortega*)

TAMÁSI ARON: RAGYOG EGY CSILLAG. Az írónak kivételes képességei kivételes helyet biztosítanak a szakmabeliek érdeklődésében is. Tamási tépelődő lélek. Látszólag játékos formái és könnyed előadásmódja mögött súlyos harcok zajlanak. Az első nemzedékbeli, faluból városra származott ember, tudatában és tudata alatt a paraszti sorban átélt gyermekkor élménysorozatával, csiszolt értelemmel és nemzedékeken át kifinomult érzékenységgel keresi helyét a világban. Amit elér, a lehető legkevesebb megalkuvás árán szeretné elérni. Ezért van, hogy egész írói pályafutása különös, szeszélyes görbét ír le. Mint tavaszi virágzásra a kései fagy, egy-egy remekbe kivirult írására nyomon következik egy-egy meglehetősen problematikus értékű, ha itt-ott megcsillannak is rajta az igazi Tamási-kvalitások.

Ezúttal szerencsére a megfordított esettel állunk szemben. Az Ábel-sorozat pompás első kötetére egy indokolatlanul szertelen és az önbírálat szendergéséről tanuskodó második következett. Most pedig, a Jégtörő Máttyás szeszélyes, kusza, de nagy igényekkel fellépő első kötetére következik egy kiegyensúlyozott, feltisztult és lehiggadt második könyv, a *Ragyog egy csillag*. Tamási hőisével és mondanivalóival hazaérkezett a székely faluba. A kóbor lélek emberi testet ölt, székely fiucska testét s a léleknek, helyesebben a szellemnek, új otthonában végigélt első eszmélkedéseit írja le, immár végsőkig leegyszerűsödött eszközökkel. A kezdő Tamásiban tulsúlyra jutott tájnyelvi elemek ma már szinte fukar gazdaságossággal nyerne alkalmazást. Éppen csak annyira, hogy az egész műnek valami megmagyarázhatatlan boquet-ja van tőlük. Ezt és így más nem írhatta meg, csak ez a székely katolikus író, akiben székelység és katolikum vele született, le nem vetkőzhető lényegi adottságok. Ott tart már, hogy a cselekmény lejátszódásának színhelyét nem is tünteti fel. Egy falu, mely lehetne bármely világrész bármely országának mezei gazdálkodással foglalkozó faluja, csak lakóinak lelkivilágával, szertelenségeivel, vérmérsékleti fellobbanásaival, furcsa csodavárásával és csodálatásával jelzi, hogy hamisítatlan katolikus székely faluba érkeztünk. Nem néprajzi vagy néptanulmányi leírás ez. Nem színpadról alápermetezett fenyőillatban fürdik az olvasó. Az írás leheli magából a gyantaszagot, mely az alakok cselekvésbeli és gondolkodásbeli magatartásán keresztül izzad ki a hegyi ember lelki alkatából. A helyi színeknek, sőt a helyi illatoknak és izeknek — lépes méz, bor, amelyből ibolyaszínű szavak virágzanak ki, — ilyen látszólag szándékolatlan s mégis tudatosan mesteri érzékeltetése olyan írói teljesítmény, mely egyszeriben meghatározza ennek a regénynek a rangját nemcsak Tamási eddigi művei, de a magas irodalom legjobb teljesítményei között.

Ha azt mondtam, hogy Tamási hazaérkezett, ezzel jelezni akartam azt is, hogy olyan világ kiábrázolásába kezdett, ahol íróként és emberként leginkább otthon van. Az ember újra átélheti benne gyermekemlékeit, az író megtalálja azt a kifejezési formát, mely eddig a legtöbb sikert hozta számára. A gyermeki és felnőtt gondolkozás szembeállítására Tamási legkedvesebb és legjobban megfigyelt írói játékainak egyike. Egy-egy elvetélt írása is mindjárt megkap részletelben, ha apa és fiu párbeszédeit fonta bele. A legénykedő, szellemi ügyességével virtuskodó székely gyer-

mek állandóan túl akar járni apja eszén. Az öreg belemegy a játékba, mi illő keretek közt folyik s ügyes visszavágásokkal tér ki vagy megúván a gyermek „bölcsködéseit“, kurta leintésekkel fojtja bele a szót. Máskor az élemedett kor bölcsessége hadakozik a serdülő fiatalos okvetetlenkedéseivel. A fő, hogy mindig kedvesen, fordulatosan, játékos derével. Jelenleg a gyermekbebújt Tamási-szellem a koravén bölcsöt játsza a felnőttekkel szemben s olyan biblikus szárnyalású igazságokat szögez le, hogy a felnőtt Tamásinak is becsületére válnának.

Mindezek azonban csak külsőségei, csak megjelenési formái Tamási mondanivalóinak, melyek a szavak és cselekedetek mögött rejtőznek, hogy végül világos egyszerűségben bontakozzanak ki. A hit titkait, a lélek és szellem legbensőbb rugóit hámozza kifelé Tamási, mint a gyermek, aki izenként szedi szét a játék óraszerkezetét, hogy aprajára kitanulmányozza annak működését. Mi az élet értelme? Mi a test és lélek viszonya, rendeltetése külön-külön és rejtelmes benső összefüggésükben? Hogy vetül ki mindez jelképi alakban a vallásos élet, a keresztény teológiai felfogás metafizikai síkjára?

Mindezekből látható, hogy a szokottnál jóval nagyobb fába vágta itt fejszéjét Tamási. A maga játékosan egyszerű eszközeivel akar közelhozni hozzánk olyan kérdéseket, melyek a mi irodalmunkban nagyon ritkán, legfeljebb papi írók félirodalmi írásaiban vetődtek fel, de annál lényegesebben foglalkoztatták Dosztojevszkijt, Tolsztojt, Turgenyevet s minden orosz író, aki számot tart rá, hogy igazi oroszoknak nevezzék. Emlékezzünk csak Aljosa és a Sztarec beszélgetéseire a Karamazovokból. De az oroszok mindig is közelebb voltak a néplélekhez s nem szívesen játszották ki magukat felületeseknek csak azért, hogy nyugatibbaknak látszanak. Tamási fejlődésében jelentékeny állomás, hogy szembetalálkozott ezekkel a kérdésekkel és hivatásszerű kötelességének tartja megbirkózni velük ahelyett, hogy könnyebb végét fogja meg a dolognak és megmaradjon a maga kedves, játszi témái mellett. Végző konklúziója, mely emberek életén, cselekedetein és halálán nyer jelképi kiábrázolást: „Én és az Atya egyek vagyunk.“ A székely gyermekbe költözött szellem ráeszmél, hogy test és lélek nem különvaló dolgok, hanem egyek, amiképpen egyek atya és fiu a szentháromságban. S hogy harmadikul a szellem, a Szentlélek sem választható külön tőlük, mert egymásból fakadnak és egymásba torkolnak.

Figyelemmel kell lennünk arra, hogy e gondolatsor s belőle a végkövetkeztetés levonása nem a tudomány, hanem az irodalom eszközeivel fejlődik föl előttünk. Lehetséges, hogy a tudomány szemüvegén át e levezetés túlfentul leegyszerűsítettnek s emiatt túlfentul soványnak látszik. Tamásinak azonban ennél több sikerül: íróilag sikerül elfogadtatni velünk, mert a levezetés írói eszközei megvesztegetők és elhithetők. Érdeklődéssel s némi aggodalommal várjuk a befejező kötetet, melynek feladata lesz — Tamási utóbbi időben sűrűn megjelent nyilatkozatai szerint — e felismerés alapján egy társadalmi rendszer felépítése, alighanem az egy akol és egy pásztor gondolatának valóságba vetítése. A dolog nem olyan könnyű társadalomtudományos vonalon, mint metafizikain, ahol kevesebb kézzelfogható tapasztalat akadályozza az író elközeléseinek elfogadható formába öntésében. A terv és a szándék mindenesetre olyan nagyvonalu, hogy tiszteletünket lehetetlen megvonnunk tőle. (*Szentimrei Jenő*)